

MARTHA NUSSBAUM (1947)

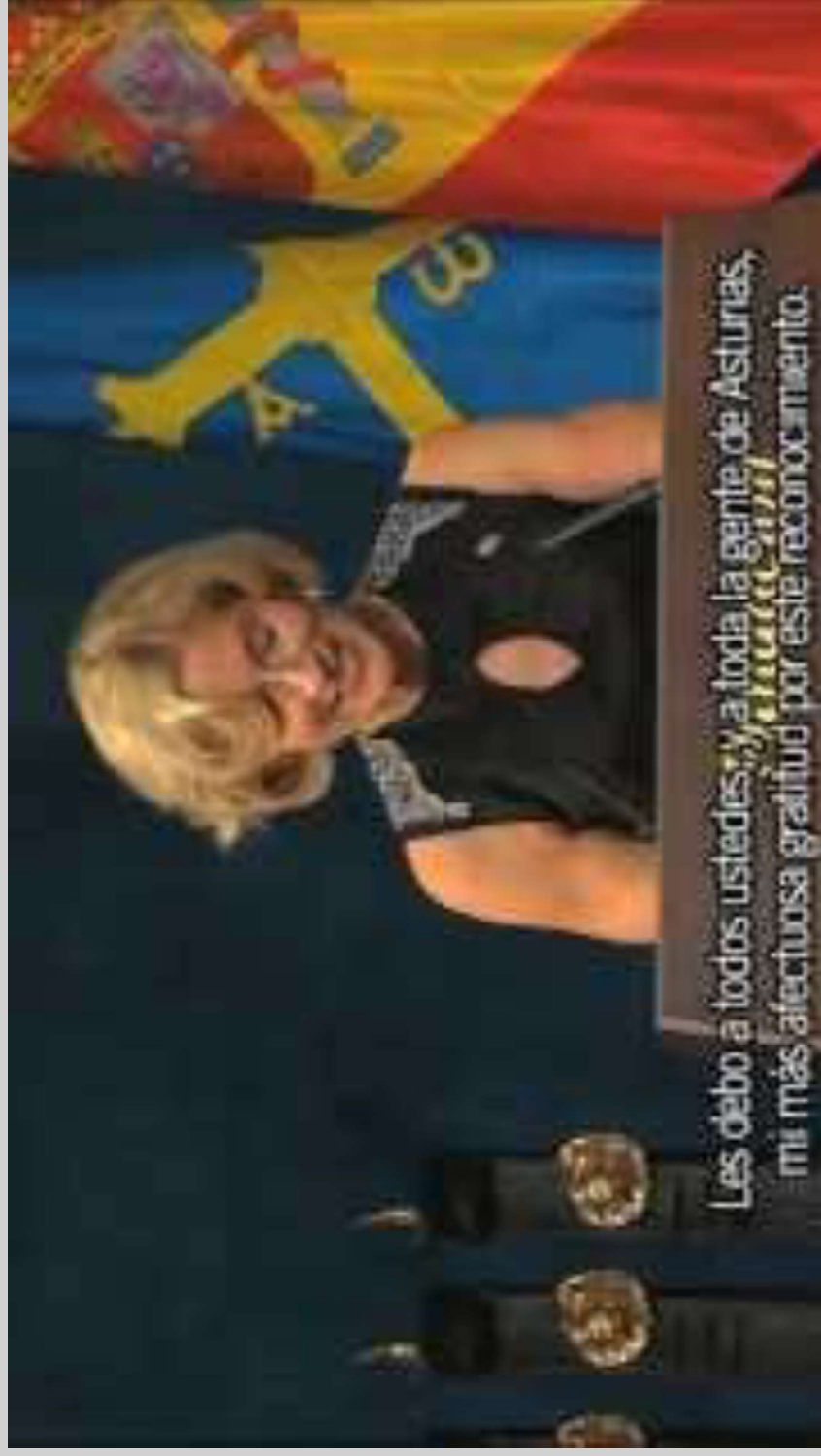
Història de la filosofia
2n BAT

BIOGRAFIA

Una pensadora reconeguda

- **Biografia breu:** Nussbaum va néixer el 1947 a Nova York en una família protestant de classe alta. Va estudiar teatre, llengües clàssiques i filosofia a Harvard, on es va doctorar en dret i ètica el 1975. Es va casar amb Alan Nussbaum, amb qui va tenir una filla, i es va convertir al judaisme després del seu divorci el 1987.
- **Influència filosòfica:** Ha treballat en universitats com Harvard, Brown, Oxford i Chicago, i el seu llibre *La fragilitat del bé* la va establir com una figura clau en filosofia i ciències socials.
- **Col·laboració amb Amartya Sen:** Va treballar amb l'economista indi en la teoria de les capacitats, que redefineix la justícia social basant-se en el que les persones són capaces de fer i ser.
- **Reconeixements:** Ha rebut més de trenta doctorats honoris causa i premis com el *Premi Princesa d'Astúries de Ciències Socials (2012)* i el *Premi Balzan de Filosofia Moral (2022)*. Ha col·laborat amb institucions com l'ONU en l'àmbit del desenvolupament humà.

Les debo a todos ustedes, y a toda la gente de Asturias,
mi más afectuosa gratitud por este reconocimiento.

PUBLICACIONS

- El 1986 publica *The Fragility of Goodness: Luck and Ethics in Greek Tragedy and Philosophy* sobre la visió de la vulnerabilitat de la vida humana en la tragèdia, en Plató i en Aristòtil i amb aquest llibre s'inicia el seu reconeixement com a filòsofa i coneedora del món grec.
- El 1994, escriu sobre la visió dels filòsofs hel·lenístics en *The Therapy of Desire: Theory and Practice in Hellenistic Ethics*.
- El 1997 publica *Cultivating Humanity: A Classical Defense of Reform in Liberal Education*.
- El 1999, amb *Women and Human Development: The Capabilities Approach*;
- El 2001 parla de l'importància de les emocions a *Upheavals of thought. The intelligence of emotions*
- El 2006, amb *Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Membership*,
- El 2010, *Not for profit: why democracy needs the humanities*.
- El 2011 amb *Creating Capabilities: The Human Development Approach*.
- El 2013 publica, *Political emotions: why love matters for justice*;
- El 2018, *The Monarchy of Fear. A philosopher looks at our political crisis*;
- El 2022, *Justice for animals. Our Collective Responsibility*.

RECUPERACIÓ DEL MÓN GREC

- A. **Eudaimonía i essencialisme (Aristòtil):** Base de la teoria de les capacitats.

- B. **La tragèdia grega com a model d'experiència de coneixement:**
L'art com a central per a l'educació de ciutadans democràtics.

- C. **Recuperació d'un aspecte de l'ètica estoica:** L'emoció com a dispositiu de coneixement d'un mateix i de l'altre.

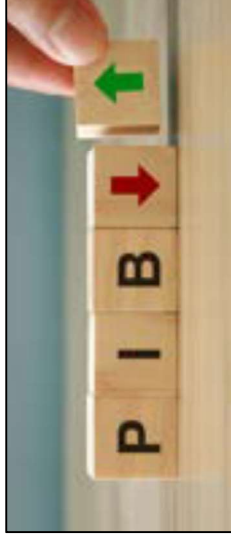

INTRODUCCIÓ

- **Martha Nussbaum** és una filòsofa destacada en ètica, justícia i educació, amb un enfocament innovador en la filosofia política.
- La seva obra es podria considerar com un esforç filosòfic per repensar i **corregir el liberalisme polític per construir una democràcia més inclusiva.**
- Segons aquesta filòsofa, la crisi contemporània no és només econòmica, sinó també política i moral ja que **els valors democràtics i els principis ètics han estat reemplaçats pel mercat.**
- Nussbaum considera que **la justícia no es pot basar només en el creixement econòmic, sinó en la qualitat de vida real de les persones i les seves oportunitats.**

CRÍTICA ALS INDICADORS ECONÒMICS TRADICIONALS

- Nussbaum rebutja la idea que el PIB (producte interior brut) sigui un bon indicador del benestar social, ja que no reflecteix les desigualtats ni la qualitat de vida real de les persones.

- Molts països amb alts ingressos per càpita tenen grans desigualtats internes que no es reflecteixen en aquests indicadors.

- No n'hi ha prou amb analitzar els recursos totals disponibles en una societat, sinó que cal fixar-se en com es distribueixen i en què pot fer realment cada persona amb aquests recursos.

CRÍTICA ALS INDICADORS ECONÒMICS TRADICIONALS

- **El PIB enganya** perquè en societats on hi ha molta desigualtat amb una minoria molt rica i una majoria pobre i precària, **fer una mitjana d'ingressos entre el señorito i el jornalero no té sentit**. Si un es menja dos entrepans i l'altre no se'n menja cap, simplement el pobre passa gana.

CRÍTICA ALS INDICADORS ECONÒMICS TRADICIONALS

- Mesurar el benestar d'una població per nivell de renda és enganyós perquè deixa fora criteris (capacitats) bàsics per a la vida, com ara: la llibertat personal, l'accés a la cultura o el dret al propi cos
- L'èxit d'una societat no ha de mesurar-se només en termes d'ingressos, sinó segons les oportunitats reals disponibles per a cada persona.

ENFOCAMENT UNIVERSALISTA

- **Concepció Universal de Capacitats i Necessitats:** Nussbaum defensa una **concepció universal de les capacitats i necessitats humanes**. Això implica que hi ha certs drets i capacitats que són fonamentals per a tots els éssers humans, **independentment de la seva cultura o context social**.
- **Crítica al Relativisme:** Nussbaum critica el relativisme cultural, que sovint argumenta que les normes i valors són específics de cada cultura. En canvi, proposa que **hi ha necessitats humanes bàsiques que són universals i que han de ser respectades per totes les societats**.

ENFOCAMENT UNIVERSALISTA

- Els crítics de la universalitat sovint:
 - Ignoren que les tradicions han silenciats les dones i que han estat imposades per autoritats masculines en contextos d'exclusió econòmica i política.
 - Tampoc reconeixen que les cultures són dinàmiques i diverses, que interaccionen amb el seu entorn i, per tant, són també permeables als canvis.
 - Fallen en entendre que el mateix argument relativista es contradiu a si mateix, ja que la crítica a les tradicions és present en totes les cultures.

ENFOCAMENT UNIVERSALISTA

- Els drets constitucionals haurien de garantir que les necessitats bàsiques de les persones siguin satisfetes, promovent així la justícia social i reduint el sofriment.
- **Feminisme Universalista:** Nussbaum desenvolupa un feminisme que travessa fronteres culturals, basant-se en normes universals de capacitats humanes per promoure la qualitat de vida de les dones arreu del món.

DIGNITAT INDIVIDUAL

- Nussbaum considera que cada persona té una dignitat pròpia i intransferible, i la seva vida és única i separada de la dels altres, per molt estrets que siguin els vincles socials o familiars.
- Això implica que la persona ha de ser la unitat bàsica en qualsevol principi de distribució política.
- L'enfocament de les capacitats ha d'incorporar les minories silenciades i excloses del contracte social, reformulant així el “principi de la capacitat de cada persona”.

EL CAS DE VASANTI

El cas de Vasanti és un exemple utilitzat per Martha Nussbaum en la seva obra *Las Fronteras de la Justicia* per il·lustrar la idea de les capacitats (*capabilities*) en relació amb la justícia i els drets humans.

EL CAS DE VASANTI

Vasanti és una dona que viu en una comunitat pobre a l'Índia, a l'estat e Gurajat. Desnodrida, maltractada pel seu marit, que era addicte al joc i a l'alcohol, i sense fills que poguessin ajudar-la (el marit s'havia fet una vasectomia a canvi d'un incentiu econòmic promogut pel govern de Gujarat), **la seva situació de pobresa i maltractament se li va fer insuportable i va decidir divorciar-se.**

Els germans la van acollir de nou a la llar familiar (cosa que no passa sempre) **i li van fer un préstec per comprar-se una màquina de cosir, amb la qual va poder teixir i tenir els seus primers ingressos.**

Gràcies al crèdit que li va donar la SEWA, una ONG fundada per Ela Bhatt i que uneix totes les dones empleades en el tèxtil, Vasanti va poder prosperar i, després, es va incorporar en aquesta organització com a activista per ajudar altres dones. A pesar de ser de la casta braman, Vasanti era pobre i analfabeta.

EL CAS DE VASANTI

- A través de l'exemple de Vasanti, Nussbaum reflexiona sobre **com les estructures socials i les condicions materials influeixen en les oportunitats que una persona té per viure una vida plena i satisfactòria, i com la justícia hauria de considerar aquests factors.**
- El cas de Vasanti subratlla la **importància d'oferir a les persones les eines i recursos necessaris per poder exercir les seves capacitats de manera efectiva.** Aquest enfocament no es basa només en la distribució de béns, sinó també en garantir que les persones tinguin les condicions adequades per desenvolupar-se en les àrees essencials per a una vida plena, com l'educació, la salut i la participació social.

EL CAS DE VASANTI

- Nussbaum presenta les capacitats com un conjunt d'elements fonamentals per a una vida digna. La justícia ha de ser definida per la possibilitat de cada individu d'accedir i desenvolupar aquestes capacitats.
- El cas de Vasanti és un exemple de com les teories de la justícia han de tenir en compte les capacitats individuals per aconseguir una societat més justa. La justícia hauria de garantir que tothom tingui les oportunitats adequades per desenvolupar-se de manera efectiva, independentment de les seves condicions socials i econòmiques.

L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

- Una capacitat (traducció de *capability*) és una **llibertat substancial que permet a una persona triar com vol viure**. Aquest concepte fa referència a la possibilitat efectiva de decidir sobre aspectes essencials de la vida, com l'alimentació, el moviment, l'educació o la participació política.

Capacitat = llibertat d'elecció + capacitat per gestionar el propi benestar.

- En economia, un mercat eficient requereix que els seus participants estiguin informats i tinguin capacitat d'acció. Així, **les capacitats són prèvies al mercat i el fan possible, contribuint a una distribució més equitativa de la riquesa.**

L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

Tipus de capacitats

- **Capacitats internes:** Qualitats personals (habilitats, educació, salut).
- **Capacitats combinades:** Oportunitats reals per exercir les capacitats internes (per exemple, una persona pot tenir talent per la política, però si viu en un règim autoritari, no podrà exercir aquest talent).

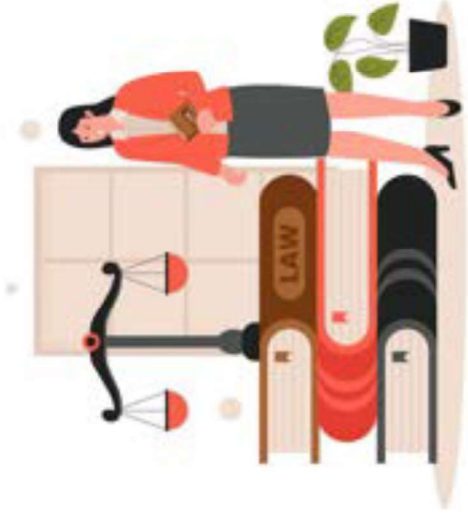
L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

- L'aproximació a l'enfocament de les capacitats tal com la planteja Martha Nussbaum es vincula també al **feminisme** i molt especialment al concepte **care (cura o sol·licitud)**, que vol dir atenció afectuosa i personal.
- **Tenir cura de les persones més febles** (els nens, els vells o els malalts) ha estat tradicionalment una virtut pròpia de les dones però que pot i **ha de tenir un sentit universal** en una bona societat.

L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

- Aplicar aquest enfocament de les capacitats implica una reconsideració del **problema de la justícia**.
- **No hi ha justícia si prèviament no hi ha capacitat dels ciutadans.** Quan els individus no tenen possibilitats reals d'optar pel seu propi camí, la societat no és justa.
- Sense desenvolupar capacitats com la **integritat física**, la possibilitat de desenvolupar **víncles afectius** o la de portar una **vida social i saludable** ens perdriem coses molt significatives per al nostre creixement personal.

L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

- Tradicionalment s'ha pensat la **justícia com una forma de la imparcialitat** (donar a cadascú el que és seus, tractar a tothom igual). Però aquesta concepció **deixa molta gent, i moltes situacions, fora de les possibilitats reals de ser tractat amb justícia.**
- Si pensem, per exemple, en una persona sorda o cega és obvi que en el seu cas actuar justament no és considerar-la imparcialment, com es faria si no ho fos, sinó **tenir presents les seves necessitats especials**, que no són les de les persones vidents. **Crear capacitats seria l'objectiu d'una política justa.**

L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

- L'accés a la cultura o els drets a la vida privada són formes de riquesa real, perquè indiquen desenvolupament humà.
- Per entendre com funciona la riquesa (o la pobresa) d'un país cal entendre la distribució de recursos però també la de les oportunitats.
- Societats que no són eficients creant oportunitats, cauen en la pobresa.

L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

- Segons Nussbaum “cal examinar amb molta cura la tradició cultural com una de les fonts principals de desigualtat”. Si una societat accepta ser tractada despòticament, perquè “sempre s’ha fet així”, tindrà poc desenvolupament humà i serà pobre per molts subsidis i transferències de renda que rebí.
- En aquest sentit crear capacitats per a les dones i per als pobres és una forma d’aconseguir que ells mateixos s’alliberin de la tutela aliena i prosperin al fer créixer les seves pròpies potencialitats.

L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

QUÈ PRETENEN LES CAPACITATS?

Amb les capacitats es tracta de respondre les preguntes:

- Què són capaces de fer i de ser les persones?
- Quines oportunitats tenen veritablement a la seva disposició per tal de fer i de ser el que volen?

Nussbaum es refereix a les **capacitats com un “enfocament”**, és a dir com una manera de plantejar la qüestió de la **justícia en la vida de les persones concretes**.

L'enfocament de (o des de) les capacitats es planteja més des de la **qualitat de vida** que des de l'economia i les estadístiques i **posa èmfasi en les persones**, en tant que les considera **finalitats en si mateixes** i no nombres en un càlcul.

LES 10 CAPACITATS

1. VIDA

Poder viure una vida digna i no morir de forma prematura.

2. SALUT CORPORAL

Accés a una alimentació adequada, atenció sanitària i habitatge digne

3. INTEGRITAT CORPORAL

Protecció contra la violència, llibertat de moviment i drets reproductius.

4. SENTITS, IMAGINACIÓ I PENSAMENT.

Desenvolupar el pensament crític i gaudir de la llibertat d'expressió i creació.

5. EMOCIONS

Poder estimar, sentir pèrdua i experimentar vincles significatius sense por ni ansietat

6. RAÓ PRÀCTICA,

Reflexionar sobre la pròpia vida i exercir la llibertat de consciència i religió.

7. AFILIACIÓ

Viure en societat, participar en interaccions socials i ser tractat amb dignitat i respecte.

8. ALTRES ESPÈCIES

Desenvolupar una connexió respectuosa amb la natura.

9. CAPACITAT PER JUGAR

Disposar de temps per a l'oci, el riure i el joc.

10. CONTROL SOBRE L'ENTORN

Participar en la política i tenir drets de propietat i laborals en condicions d'igualtat.

L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

Les deu capacitats fonamentals segons Nussbaum

1. **Vida:** Poder viure una vida plena sense morir prematurament.
2. **Salut física:** Accés a una alimentació adequada, atenció sanitària i habitatge digne.
3. **Integritat física:** Protecció contra la violència, llibertat de moviment i drets reproductius.
4. **Sentits, imaginació i pensament:** Desenvolupar el pensament crític i gaudir de la llibertat d'expressió i creació.
5. **Emocions:** Poder estimar, sentir pèrdua i experimentar vincles significatius sense por ni ansietat.
6. **Raó pràctica:** Reflexionar sobre la pròpia vida i exercir la llibertat de consciència i religió.
7. **Afiliació:** Viure en societat, participar en interaccions socials i ser tractat amb dignitat i respecte.
8. **Relació amb altres espècies:** Desenvolupar una connexió respectuosa amb la natura.
9. **Joc:** Disposar de temps per a l'oci, el riure i el joc.
10. **Control sobre l'entorn:** Participar en la política i tenir drets de propietat i laborals en condicions d'igualtat.

IMPACTE EDUCATIU DE L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

- Martha Nussbaum defensa l'educació com motor del progrés humà i reivindica una major presència de les humanitats en l'educació com una condició imprescindible perquè hi hagi una democràcia real i efectiva.

- Per a Nussbaum l'educació té un paper clau en la formació de ciutadans crítics i responsables, capaços de participar activament en la vida democràtica.

IMPACTE EDUCATIU DE L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

L'educació es clau per:

- Formar ciutadans crítics i reflexius.
- Fomentar del pensament crític, la reflexió i l'argumentació.
- Desenvolupar l'empatia mitjançant literatura i arts.
- Promocionar la participació democràtica.
- Desenvolupar l'habilitat d'argumentació lògica.
- Formar ciutadans amb pensament autònom
- Promoure la lleialtat cap a tota la humanitat.
- Integrar disciplines com la història, la geografia i l'economia.
- Desenvolupar el pensament crític sobre teories econòmiques i sistemes socials.
- Fomentar de la comprensió i la diversitat cultural.

IMPACTE EDUCATIU DE L'ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS

- Les deu capacitats tenen valor universal i no depenen de condicionants culturals o religiosos.
- Negar el reconeixement d'aquestes capacitats i no educar per capacitar els individus (o discriminar per gènere en la possibilitat d'assolir-les) és tant com negar els drets humans.

CRÍTICA A L'UTILITARISME

- **L'utilitarisme redueix el benestar a la felicitat agregada** (a la suma total de la felicitat o el benestar de tots els individus d'una societat), sense considerar la justícia distributiva ni la dignitat humana.
- **L'utilitarisme** prioritza la satisfacció de la majoria, però **pot justificar injustícies** (l'explotació de minories i no garantir els drets fonamentals) **si augmenta el benestar col·lectiu**.
- **L'utilitarisme no té en compte que les persones poden adaptar-se a situacions injustes** i considerar-se felices tot i patir discriminació.
- **El benestar no es pot mesurar i comparar objectivament entre persones.**

CRÍTICA ALS ENFOCAMENTS BASATS EN RECURSOS

1. **No garanteixen una bona vida** → Tenir recursos (diners, infraestructures, béns materials) no assegura que tothom pugui convertir-los en oportunitats reals per viure dignament.
2. **No consideren les diferències individuals** → No tothom pot treure el mateix profit d'uns mateixos béns. Cal considerar les capacitats individuals i les condicions de cada persona per garantir la igualtat d'oportunitats.
3. **No reflecteixen el benestar real** → La riquesa no sempre significa millor qualitat de vida.
4. **No tenen en compte la llibertat** → No és suficient tenir recursos; cal poder fer-los servir segons les necessitats de cada persona.

EL PROBLEMA DE LA IMPLEMENTACIÓ

Martha Nussbaum reconeix que la seva teoria de les capacitats no es pot quedar només en un marc teòric i això planteja diversos reptes:

1. **Per garantir que totes les persones tinguin accés real a les capacitats bàsiques** (com la salut, l'educació o la participació política), **calen mesures específiques**, com inversió en serveis públics i garanties legals per protegir drets fonamentals. No n'hi ha prou amb el creixement econòmic si no es tradueix en millores en la qualitat de vida de tothom.
2. **La desigualtat no es pot combatre només repartint recursos, sinó que cal transformar estructures socials i econòmiques que perpetuen privilegis i exclusions.** Això implica reformes en àmbits com el sistema educatiu, el mercat laboral i les polítiques de protecció social.

EL PROBLEMA DE LA IMPLEMENTACIÓ

3. L'aplicació de la teoria de les capacitats depèn del compromís dels governs i de la capacitat de la societat civil per exigir drets i polítiques justes. Sense pressió ciutadana i moviments socials, moltes reformes poden quedar en paper mullat o ser afavoridores només per a determinats grups.

En definitiva, la teoria de Nussbaum no només ofereix un marc filosòfic per repensar el benestar i la justícia, sinó que també posa en evidència la **necessitat d'acció política i social per fer-la efectiva**

CONCLUSIÓ

- Hem d'adoptar un model de justícia social basat en la dignitat humana i la igualtat d'oportunitats.
- La societat ha de garantir que tothom tingui accés a les deu capacitats bàsiques, independentment del seu origen, gènere o situació econòmica.
- L'educació es una eina clau per a la justícia social. Necessitem governs compromesos amb la formació ciutadana.
- L'enfocament de les capacitats ofereix una alternativa als models tradicionals centrats en el PIB o en la satisfacció subjectiva.